

Ojedinělý nález eneolitické sekery u Těškova, okr. Rokycany

Daniel Stolz – Blanka Šreinová – Vladimír Šrein

Koncem srpna roku 2015 byla při paleontologickém sběru u obce Těškov na Rokycansku (*obr. 1*) objevena p. Jiřím Kohlem eneolitická kamenná sekera.¹ Tato oblast je zatím bez eneolitického osídlení a z celého Rokycanska známe z eneolitu jen velice sporadické sídelní aktivity chamské kultury (*Sklenář 1989, 9*), proto tento nález stojí za bližší pozornost.

POLOHA A CHARAKTER NALEZIŠTĚ

Místo nálezů leží na mírném jihozápadním svahu v nadmořské výšce 472–474 m (*obr. 1*). Nejbližší vodní zdroj představuje drobná vodoteč Chejlava, která protéká ve vzdálenosti cca 370 m. Podloží zde tvoří hlinitokamenité sedimenty a jílovité břidlice s pokryvem pseudogleje. Klimaticky se jedná o mírně teplý a vlhký region o průměrné roční teplotě 6–7 °C a ročních srážkách 650–750 mm.

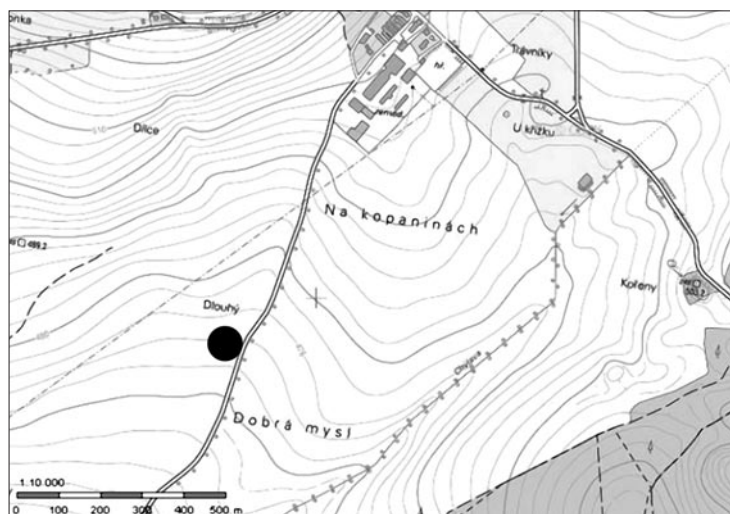
POPIS PŘEDMĚTU² A TYPOLOGICKÉ ZHODNOCENÍ

Popis: celá sekera se silným týlem (*obr. 2 a 3*); **typ:** C 1-3 ; **zachování:** 14; **délka:** 120 mm (celá); **šířka:** 50 mm (celá); **výška:** 31 mm (celá); **hmotnost:** 297 g (celková); **povrch:** vybroušen (celý povrch dokonale vybroušen); **hrana ostří:** ostrá, slabě poškozená (odrotená); **poznámka:** na povrchu četné stopy poškození pohybem v ornici.

Na základě středně trapezovitého tvaru, vysokého ostří a týlu sbroušeného do výrazné plošky řadíme nástroj spíše k sekerám s tenkým nebo silným týlem než k sekerám se špičatým týlem. Přesnou analogii v důkladně zpracovaném regionu Čáslav–Kutná Hora představuje sekera ze Zehub (*Zápotocký 2002, 201, obr. 10:3*). Autor ji na základě úzkého týlu řadí k sekerám s tenkým týlem. Náš exemplář má sílu týlu 0,9 cm, proto ho musíme zařadit k sekerám se silným týlem. Celkově se zdá, že sekery se špičatým týlem z časného eneolitu se plynule vyvinuly ve starém eneolitu do seker trapezovitého tvaru s oválným profilem a tenkým nebo silným týlem.

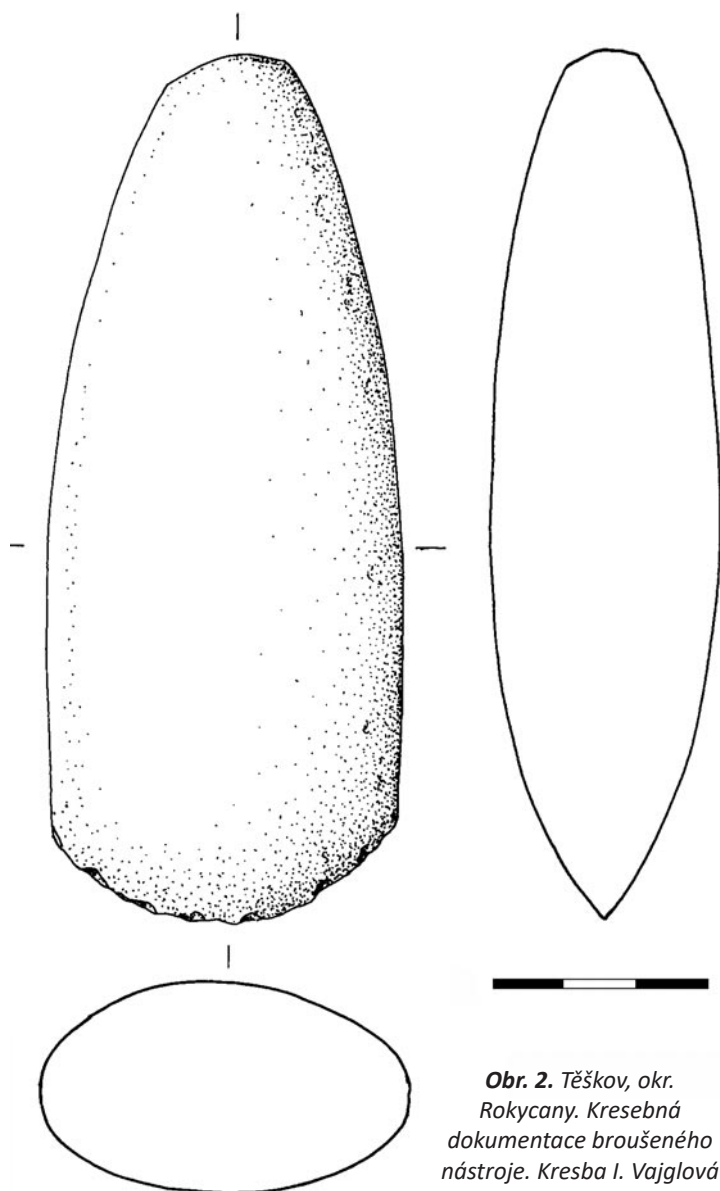

Obr. 1. Těškov, okr. Rokycany. Výřez z mapy s vyznačením místa nálezů. Vlevo: poloha lokality na mapě Čech

¹ Za upozornění na nález děkujeme M. Kruckému z Melicharova vlastivědného muzea v Unhošti

² Popis podle *Stolz et al. 2009*.

Obr. 2. Těškov, okr. Rokycany. Kresebná dokumentace broušeného nástroje. Kresba I. Vajgllová

Rovněž nevhodné klimatické a pedologické podmínky naznačují absenci soudobého osídlení v nejbližším okolí. Sekera tedy představuje ojedinělý nálezný artefakt. Na místo nálezu se mohla dostat v době používání nebo až ve středověku nebo novověku v souvislosti se sekundárním využitím broušené industrie k ochraně nebo jiným magickým účelům jako tzv. hromový klín (podrobněji *Sklenář 1999*). Poměrně nenápadný artefakt vzhledově se blížící oblázku naznačuje spíše ztrátu v době používání.

Sekera pravděpodobně dokládá pohyb lidí v tomto prostoru ve starém eneolitu. Toto období je ale v okolních oblastech příznačně výraznou redukcí osídlení. V jihozápadních Čechách po bohatém neolitickém (např. *Pavlu – Metlička 2013*) i výrazném časně eneolitickém osídlení (*Dobeš – Metlička 2014*) následuje asi téměř úplná absence sídlištních aktivit ve starším eneolitu (*Baštová – Bašta 1989; Dobeš – Metlička 2014, 110*). Podobnou situaci sledujeme v neolitu a časném eneolitu i na sousedním Hořovicku (*Stolz 2009, 330–357*) a Berounsku (*Stolz – Matoušek 2006, 74–84, 91–94*). Ve starším eneolitu zde sice nedochází k úplnému vymizení stabilního osídlení, ale zcela jistě k výraznému úbytku sídelních areálů i výraznému zmenšení osídleného území. Zatím máme bezpečně doložena pouze sídliště u Zdic

PETROGRAFICKÝ ROZBOR

Nástroj má charakteristické zbarvení světle šedozelené barvy (základní hmota) s výraznými černozeleňými zrny (porfyrrokrysty) čtvercového až kosodélníkového průřezu podle pozice na nástroji. Mineralogické složení je rozdílné. Černozeleňé krystaly náleží obecnému amfibolu a evidentně podlehly slabému metamorfnímu postižení, kde jsou ve struktuře patrné jehličky aktinolitu. Základní hmota je proměnlivá – zastoupeny jsou jehlice světlého aktinolitu, sklovitá zrnka šedého křemene, lupínky sericitu vzniklého sericitizací živce.

Rentgenografickou analýzou (rentgenografická difrakce)³ byly v základní hmotě potvrzeny ještě obecný amfibol a chlorit – nejspíše v podobě lemů na starším amfibolu, nebo jako přeměněný biotit.

Magnetická susceptibilita je od 0,20 do $0,27 \cdot 10^{-3}$ (SI).

Původ: valoun z proterozoických nebo paleozoických hornin ze skupiny gabrodioritu postiženého anchiminerální slabou metamorfózou, která nese těla původní strukturu. Není vyloučen i mimočeský původ suroviny.

ZHODNOCENÍ

Celou sekeru se silným týlem lze bezpečně zařadit do staršího eneolitu (*Zápotocký 2002, 180–181*). Při dodatečném povrchovém průzkumu v prosinci 2015 nebylo zjištěno eneolitické sídliště.

³ Rentgenová difrakční data (XRD) mineralogického složení střeptů byla získána pomocí práškového difraktometru Bruker D8 Advance s polovodičovým pozičně citlivým detektorem LynxEye za užití CuK α záření (40 kV, 40 mA). Práškové preparáty byly naneseny v acetonové suspenzi na nosič zhotovený z monokrystalu křemíku a následně pak byla pořízena difrakční data ve step-scanning režimu (krok 0,02°, načítací čas 1 s/krok detektoru). Data byla vyhodnocena v programu HighScore plus a EVA. Analytik Radana Malíková, mineralogicko-petrologické oddělení NM.

Obr. 3. Těškov, okr. Rokycany.
Fotografická dokumentace
broušeného nástroje

(Stolz 2010, 52–56), Želkovic (*Prostředník* – Stolz 1999, 53), Mezouně (*Sklenář* 1978, 9) a nejnověji Kotopek (*Lutovský a kol.* 2011, 1167). Nástroj se sem tedy mohl dostat ze sousedního Hořovicka nebo až z hustě osídlené Pražské plošiny.

Sekeru můžeme interpretovat jako ztrátu při sběru, lesní pastvě, lovu, vyhledávání surovin, hledání organických materiálů (např. vhodných dřev na luky a nástroje, parohů, smoly, kůry) apod. Její poloha v koridoru, který vždy spojoval Bavorsko se středními Čechami, rovněž nevylučuje její ztrátu během výpravy z jedné z oblastí do té druhé. Poměrně intenzivní styky v této době máme prokázané importem bavorských jurských rohovců (*Stolz* 2009, 295), deskovitého rohovce typu Abensberg–Arnshofen (*Stolz* 2009, 295) a deskovitého rohovce typu Baiersdorf (*Stolz* 2014, 394) a snad také alpskou mědí a výrobky z ní, pro kterou je to nejjednodušší cesta do české kotliny.

Artefakt tedy dokládá lidskou aktivitu mimo stabilně osídlené území v období staršího eneolitu, přičemž tomuto fenoménu se v poslední době začíná věnovat stále větší pozornost (např. *Valde-Novak* 2002).

LITERATURA

- Bařtová, D. – Bařta, J.* 1989: Osídlení západních Čech v časném a starším eneolitu, Sborník Západočeského muzea v Plzni. *Historie* 4, 95–107.
- Dobeš, M. – Metlička, M.* 2014: Raný eneolit v jihozápadních Čechách. *Archeologie západních Čech – Supplementum* 1. Plzeň.
- Lutovský, M. a kol.* 2011: Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v letech 2009 a 2010, *Archeologie ve středních Čechách* 15, 1147–1197.
- Paolů, I. – Metlička, M.* 2013: Neolitický sídelní areál ve Vochově. Podle výzkumů Archeologického ústavu AV ČR v Praze 1977–1980 a Západočeského muzea v Plzni 2004. *Archeologické studijní materiály* 21. Praha.
- Prostředník, J. – Stolz, D.* 1999: Nová eneolitická sídliště na Hořovicku, *Archeologie ve středních Čechách* 3, 49–64.
- Sklenář, K.* 1978: Okresní muzeum v Berouně. Katalog pravěké sbírky, *Zprávy Československé společnosti archeologické* 20.
- Sklenář, K.* 1989: Pravěké nálezy na Rokycansku, Sborník Západočeského muzea v Plzni. *Historie* 4, 7–94.
- Sklenář, K.* 1999: Hromové klíny a hrnce trpaslíků. Z pokladnice české folklorní archeologie. Praha.
- Stolz, D.* 2009: Neolitické a eneolitické osídlení Hořovické kotliny se zaměřením na kamennou industrii. Nepublikovaná disertační práce. FF UK Praha.
- Stolz, D.* 2010: Nová eneolitická sídliště na Hořovicku zjištěná povrchovou prospekcí, *Archeologie ve středních Čechách* 14, 51–57.
- Stolz, D.* 2014: Srp z bavorského deskovitého silexu typu Baiersdorf a další kamenné předměty z výzkumu I. Kiebuschové v Šárce v Praze-Liboci, *Archaeologica Pragensia* 22, 384–396.
- Stolz, D. – Matoušek, V.* 2006: Berounsko a Hořovicko v pravěku a raném středověku. Hořovice.
- Stolz, D. – Korený, R. – Šrein, V. – Šreinová, B.* 2009: Broušená industrie z Plešivce, *Archeologie ve středních Čechách* 13, 557–563.
- Valde-Novak, P.* 2002: Siedlungsarchäologische Untersuchungen zur neolithischen Nutzung der mitteleuropäischen Gebirgslandschaften. Rahden/Westf.
- Zápotocký, M.* 2002: Eneolitická broušená industrie a osídlení v regionu Čáslav–Kutná Hora, *Bylany Varia* 2, 159–228.

An isolated find of an Aeneolithic axe near Těškov, Rokycany District

During a paleontological survey near the village of Těšov in the Rokycany region, an Aeneolithic stone axe was found. This axe with a massive back can safely be classified as early Aeneolithic (*Zápotocký 2002, 180–181*). It represents an isolated find from an area which was not inhabited in the Aeneolithic.

The axe can be interpreted as an artefact lost while foraging, hunting, prospecting for raw materials, looking for organic materials (such as wood suitable for the production of bows and implements, antlers, bast, pitch, bark), pasturing in the forest, etc. Its location in a corridor linking Bavaria and Central Bohemia does not rule out the possibility that it was lost while travelling from one region to another. Relatively intense contacts during this period are proven by the import of Bavarian Jurassic cherts (*Stolz 2009, 295*), Abensberg-Arnhofen type tabular cherts (*Stolz 2009, 295*), Baiersdorf type tabular cherts (*Stolz 2014, 394*), and perhaps even Alpine copper.

(English by Jan Machula)

Fig. 1. Těškov, Rokycany District. Map section showing the find spot

Fig. 2.–3. Documentation of the ground stone implement

Daniel Stolz, Ústav archeologické památkové péče středních Čech, Nad Olšinami 448/3, 100 00 Praha 10
daniel.stolz@uappsc.cz

Blanka Šreinová, Mineralogicko-petrologické oddělení, Národní muzeum, Cirkusová 1740, 193 00 Praha 9
blanka_sreinova@nm.cz

Vladimír Šrein, Česká geologická služba, Geologická 6, 152 00 Praha 5
vladimir.srein@geology.cz